

Edward Grott

"Edukacja ekologiczna w polskiej szkole", Agnieszka Klimska, Marcin Klimski, Olecko 2009 : [recenzja]

Studia Ecologiae et Bioethicae 7/2, 291-295

2009

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

świecie. Głębokie zakorzenienie refleksji moralnej w personalistycznej antropologii filozoficznej sprawia, że omawiana pozycja jest jedną z poważniejszych prac z zakresu bioetyki, jakie ukazały się ostatnio w naszym kraju. Biorąc zaś pod uwagę zarówno formę, jak i treść, najnowsza książka ks. prof. Tadeusza Ślipki jest w pewnym sensie „sumą” współczesnej bioetyki.

Kazimierz Szalata

Agnieszka Klimska, Marcin Klimski, *Edukacja ekologiczna w polskiej szkole*, Wydawnictwo Wszechnicy Mazurskiej, Olecko 2009, ss. 228.

Rozwój techniczno-cywilizacyjny przyczynia się do znacznej dewastacji środowiska przyrodniczego. Przyroda pomimo, że stanowi zintegrowany system, to sama nie jest w stanie stawić czoła różnorodnym zagrożeniom. Aby chronić przyrodę, przede wszystkim trzeba wiedzieć jak to czynić. Problem ochrony środowiska może rozwiązać tylko wyedukowane społeczeństwo.

Przedstawiana pozycja jest pracą badawczą dwóch autorów A. Klimskiej i M. Klimskiego. Składa się ona z dwóch oddzielnych części dotyczących edukacji ekologicznej i świadomości ekologicznej, ze sobą w znacznej mierze korespondujących i wzajemnie uzupełniających się.

A. Klimska skupiła się w swej pracy empirycznej na realizacji programu „Wspierania edukacji ekologicznej w placówkach oświatowych m.st. Warszawy na przykładzie dzielnicy Wawer”. W pierwszej części autorka podjęła próbę określenia edukacji ekologicznej w literaturze. W swojej ocenie szeroko omówiła kwestię rozumienia wyrażenia edukacja ekologiczna, która przez różnych autorów jest w niejednorodny sposób interpretowana, i tak np. przez J. M. Dołęgę „edukacja ekologiczna rozumiana jest jako wychowanie i wykształcenie człowieka nieobojętnego na środowisko przyrodnicze”. Z kolei I. Kozłowska „edukację ekologiczną wiąże z psychologicznym rozwojem człowieka w celu budowania kultury ekologicznej”. Bez względu na to jak jest interpretowana edukacja ekologiczna, prześwieca jej jeden cel, a mianowicie rozwinięcia u ludzi uniwersalnych zdolności do angażowania się sukcesywnie we wszelkie działania na rzecz ochrony środowiska. Należy również pamiętać, iż tylko wyedukowane społeczeństwo będzie świadome niszczycielskiej siły rozwoju cywilizacji oraz będzie wiedziało w jaki sposób postępować, żeby zminimalizować jej destrukcyjne skutki. Autorka, na podstawie literatury, wskazuje przydatne w tej kwestii metody i formy edukacji. Mogą być one formalne, obejmujące swoim oddziaływaniem dzieci i młodzież, nauczycieli na różnym poziomie kształcenia, począwszy od przedszkola

a kończąc na uczelni wyższej oraz nieformalne, za pomocą mass mediów, organizacji pozarządowych a także samokształcenia.

Można zadać pytanie- po co nam ta wiedza? Jaki jest tego cel? A. Klimska powołując się na Z. Hulla odpowiada, iż „w najprostszym rozumieniu celem edukacji ekologicznej jest budowanie świadomości ekologicznej, która może zawocować powstaniem kultury ekologicznej”, ponadto jest to ukazanie wartości nie tylko ekonomicznych, ale również etycznych i estetycznych, które umożliwią korzystanie z zasobów środowiska nie tylko dziś ale i przez przyszłe pokolenia. Edukacja ekologiczna realizowana tylko na poziomie szkoły nie w pełni pomoże w przeciwdziałaniu degradacji środowiska. Jak słusznie zauważyła autorka, do tego potrzebne jest również zaangażowanie organizacji lokalnych, ale również i międzynarodowych. W podrozdziale rozdziału pierwszego autorka przedstawiła rozwój edukacji ekologicznej od roku 1969, gdzie problem zanieczyszczenia środowiska życia człowieka był przedstawiony przez ówczesnego sekretarza generalnego ONZ U. Thanta, do roku 2006. Wskazuje na rok 2001, kiedy to została przyjęta Narodowa Strategia Edukacji Ekologicznej.

Idea ekorozwoju rozpowszechniła się nie tylko na arenie międzynarodowej, gdzie powstawały strategie na rzecz ochrony przyrody, ale odniesienie tego ruchu miało miejsce w Polsce. W tym celu zostało wydanych wiele aktów normatywnych, które poruszają kwestie ochrony środowiska i edukacji ekologicznej. Podsumowując część opisową autorka uważa, że edukować społeczeństwo należy nie tylko w zakresie wiedzy, ale i również zachowań społecznych, wrażliwości i norm w odniesieniu do środowiska naturalnego. Tylko właściwa postawa pozwala człowiekowi brać czynny udział w ochronie środowiska w sposób wolny i odpowiedzialny.

W następnym rozdziale, jak sugeruje jego tytuł *metodologia badań własnych* A. Klimska prezentuje problematykę realizowania i wspierania edukacji ekologicznej w placówkach oświatowych, na przykładzie warszawskiej dzielnicy Wawer.

Autorka przedstawiła: cel, przedmiot, hipotezy, metodę, techniki, narzędzia badawcze, organizację, przebieg i teren badań. Z analizy przeprowadzonych badań wynika, iż kształtowanie postaw ekologicznych prowadzone jest wśród badanej populacji, we wszystkich szkołach podstawowych. Na uwagę zasługują fakt, że nauczyciele, którzy podjęli się zadania szerzenia edukacji ekologicznej, nie są osobami przypadkowymi, ale „w pełni” są świadomi ponoszenia odpowiedzialności za efektywność realizowanego celu. Z badań autorka wyciąga wniosek, iż „poznawanie postaw wobec ochrony środowiska za pomocą zabaw w przedszkolu a następnie zwiększanie przekazu treści w szkołach umożliwi kształtowanie postaw człowieka względem środowiska”. W wyniku analizy omawianej problematyki A. Klimska w zakończeniu pracy przedstawia wskazania pedagogiczne dla nauczycieli podejmujących kształcenie środowiskowe m.in. sugeruje, aby „rozpo-

czynić proces edukacji ekologicznej w początkowych okresach rozwoju dziecka poprzez dostosowaną do jego percepcji formę nauczania oraz uaktualniać swoją wiedzę poprzez udział w specjalistycznych szkoleniach, tematycznych konferencjach i sympozjach oraz uwzględniać interdyscyplinarny charakter edukacji środowiskowej oraz podejmować indywidualne działania służące rozwijaniu koherencji w myśl założeń Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej.

W drugiej części M. Klimski zajął się określeniem stanu świadomości ekologicznej uczniów Liceum Ogólnokształcącego im. Lajosa Kossutha w Warszawie i Mikołaja Kopernika w gminie Buczkowice.

W rozdziale pierwszym autor przybliżył, na podstawie odpowiednio dobranej polskiej literatury, świadomość ekologiczną. W części pierwszej rozdziału kreśli historyczny przegląd badań nad świadomością ekologiczną. Analizę poruszonego tematu rozpoczyna od lat sześćdziesiątych gdzie, przytaczając J. Frączaka, ukazuje kwestię badań prowadzonych wśród niewielkiej grupy intelektualistów, którzy wyrażali swoje opinie zawężone wyłącznie do zagadnień związanych tylko z ochroną przyrody. W latach 1970-80 następuje wzrost zainteresowań wiedzą ekologiczną. Ale nie dotyczy to wszystkich grup społeczeństwa. „Otrzymywane wyniki badań wskazywały na nie jednoznaczny charakter świadomości ekologicznej społeczeństwa”. Lata dziewięćdziesiąte to dalszy rozwój świadomości ekologicznej. Ten fakt potwierdzają badania sondażowe przeprowadzone wśród studentów, którzy zwrócili uwagę „na brak oczyszczalni ścieków, nieumiejętne gospodarowanie odpadami, zatrucie powietrza atmosferycznego spalinami i pyłami pochodzącymi z przemysłu”.

W przeprowadzonej ocenie autor, na podstawie literatury, wskazuje na zmiany w świadomości ekologicznej różnych grup społecznych. Powołując się na badania T. Bergera, które były prowadzone w latach 1992, 1993, 1997, 2000 i 2004, przedstawia proces kształtowania się świadomości ekologicznej społeczeństwa polskiego, podsumowuje, iż „społeczna kwestia ekologiczna w Polsce jest na coraz lepszym poziomie, ponieważ ankietowani rzetelnie oceniają swoją sytuację oraz rozpoznają problemy”.

W następnym podrozdziale autor zapoznaje czytelnika z podstawowymi terminami znajdującymi zastosowanie w naukach środowiskowych. Terminy te to: ekologia, sozologia, ekofilozofia, etyka ekologiczna i edukacja środowiskowa. Znajomość podstawowej terminologii pozwala poruszać się swobodnie w przedstawionej tematyce. I tu można przytoczyć słowa J. Wołka, który mówi, iż „postęp w ekologii (jak i w całej nauce) zależy od precyzyjnych, niedwuznacznych definicji stosowanych terminów, ponieważ precyzyjna terminologia jest sprawą kluczową. Stosowanie wieloznacznych terminów prowadzi do nieporozumień i niekończących się dyskusji. (W tym miejscu aż ciśnie się na usta pytanie: Jeśli

nie wiadomo, o czym się mówi, to jak można o tym czymś odpowiedzialnie mówić?)”¹.

Trzecia część recenzowanego rozdziału pierwszego poświęcona została próbie wyjaśnienia wyrażenia „świadomość ekologiczna”. Autor, M. Klimski, rozpoczął od wyjaśnienia słowa „świadomość”, które może być rozpatrywane na płaszczyźnie filozoficznej, socjologicznej czy psychologicznej, i tu powołując się na J. Broda wyjaśnia, że świadomość to jest sposób w jaki człowiek wykorzystuje wiedzę, którą posiada na dany temat. Następnie przedstawił ciekawe studium typów świadomości ekologicznej, Pierwsza to świadomość ekologiczna zakładająca, że człowiek jest bytem, któremu podporządkowana jest przyroda, drugi typ to taki, gdzie człowiek współdziała z przyrodą na zasadzie pracy, wykorzystując jej bogactwa dla swoich potrzeb. Trzeci typ świadomości, to ten, który mówi o rozsądnym wykorzystywaniu dóbr przyrody, ponieważ należy je zachować dla przyszłych pokoleń. Czwarty typ świadomości ekologicznej zakłada ograniczenie rozwoju społeczno-ekonomicznego, ponieważ takie działania pozwolą uniknąć katastrofy ekologicznej.

Część opracowaną na podstawie literatury kończy podrozdział podsumowujący wywód autora na temat świadomości ekologicznej zatytułowany „Rola edukacji w kształtowaniu świadomości ekologicznej”. Takie zakończenie jest bardzo trafne, gdyż żeby być czegoś świadomym to najpierw trzeba się wyedukować. Wiedza ta powinna być ugruntowana i odpowiadać aktualnemu postępowi w zakresie merytorycznym. Proces kształcenia świadomości ekologicznej musi korelować z procesem edukacji ekologicznej i powinien, jak zaznacza autor, prowadzony być na każdym szczeblu nauczania formalnego i nieformalnego.

Kolejny rozdział to *podstawy metodologiczne badań własnych*. Przedstawione zostały w nim m.in. problemy i hipotezy badawcze oraz metody, techniki i narzędzia badawcze. Problemem badawczy jaki został sformułowany, to: *Jaka jest świadomość ekologiczna uczniów Liceum Ogólnokształcącego im. Lajosa Kossutha w Warszawie i Mikołaja Kopernika w gminie Buczkowice*. W postawionej hipotezie badacz zakłada, iż świadomość ekologiczna badanej populacji uczniów będzie niesatysfakcjonująca.. Badania przeprowadzone były w dwóch szkołach odmiennych od siebie pod względem położenia terytorialnego, jak też czynników ekonomicznych. Badaniami objęto uczniów liceów z klas I-III.

Z przeprowadzonych badań wynika, iż bez względu na to gdzie młodzież zamieszkuje, ich świadomość ekologiczna jest na podobnym, niezadowalającym poziomie.

Autorzy prezentowanej pracy w przystępny sposób przedstawiali aktualne problemy edukacji i świadomości ekologicznej. Z analizy przeprowadzonych

¹ J. WOŁEK, *Postęp w ekologii: fakt czy fikcja?*, <http://www.binoz.uj.edu.pl/~joachimak/WWW/Joachimak/polecam/Postep%20w%20ekologii.pdf>. (15.07.2009).

obserwacji wyciągnęli interesujące wnioski dotyczące problematyki i obszarów przeprowadzonych badań. Zauważyli, iż istnieje zależność pomiędzy stymulacją proekologiczną respondentów a ich poziomem świadomości ekologicznej. W kontekście powyższego zaproponowali gronu osób zainteresowanych propagowaniem powszechnej edukacji ekologicznej, w tym nauczycielom, wskazania do szeroko rozumianego kształcenia środowiskowego. Praca jest oparta na dobrze dobranej literaturze przedmiotu. Poszczególne części kończą aneksy, w których zawarte zostały narzędzia badawcze do oceny świadomości ekologicznej uczniów szkół średnich oraz realizacji programu Wspieranie edukacji ekologicznej w placówkach oświatowych m.st. Warszawy, w tym w szkołach podstawowych na terenie dzielnicy Wawer. Najważniejszym zadaniem, jakie ta pozycja spełnia jest ukazanie, że odpowiedni poziom świadomości ekologicznej jest do osiągnięcia tylko dzięki edukacji ekologicznej społeczeństwa. Tylko edukacja umożliwi kreowanie myślenia proekologicznego, zrozumienie przygotowywanych programów ekologicznych i aktywne w nich uczestnictwo. Opisywana publikacja polecana jest do wykorzystania przede wszystkim w placówkach oświatowych oraz tym wszystkim osobom i instytucjom, które chcą krzewić programy ekologiczne oraz inne przedsięwzięcia z zakresu edukacji i kultury ekologicznej.

Edward Grott

Peter J. Bowler, *Historia nauk o środowisku*, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2007, ss. 488.

Historia nauk o środowisku stanowi bogaty zbiór zagadnień dotyczących szeroko pojętych nauk o środowisku. Rozważania autora sprowadzają się do przedstawienia problemów środowiskowych z zakresu geografii, geologii, myśli filozoficznej poczynając od starożytności do czasów współczesnych.

Peter J. Bowler, profesor historii nauki, członek Amerykańskiego Stowarzyszenia na rzecz Rozwoju Nauki, korespondent Międzynarodowej Akademii Historii Nauki oraz wybitny wykładowca uczelni Kanady, Malezji i Wielkiej Brytanii, za cel książki stawia sobie ukazanie sposobu myślenia współczesnych historyków, obejmującego rozwój nauk określających funkcjonowanie człowieka i środowiska. *Historia nauk o środowisku* złożona jest z jedenastu rozdziałów wzbogaconych dodatkiem prof. Zbigniewa J. Wójcika naświetlającym *Historię nauk o środowisku z polskiej perspektywy*.